

UN SECOL DE ITALIENISTICĂ LA BUCUREȘTI

În anul 2009 Catedra de Limba și Literatura Italiană a Universității din București a împlinit 100 de ani de existență și de activitate didactică și științifică. Printre manifestările dedicate acestui eveniment important pentru istoria studiului limbii, literaturii și culturii italiene în România a fost și Colocviul Internațional *Fortuna labilis, studia perennia*, la care au participat numeroși italieniști din întreg spațiul românesc și din străinătate, inclusiv un impunător număr de invitați din Italia. Sărbătorirea unui secol de italianistică la Universitatea din București s-a bucurat de sprijinul moral și material al mai multor instituții din România și din Italia.

Ceremonia de deschidere a acestei manifestări culturale și științifice s-a desfășurat în Aula Magna a Universității din București în prezența unui numeros și select public, festivitatea fiind moderată de prof. dr. Oana Sălișteanu, Șefa Catedrei de Limba și Literatura Italiană a Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București. Mesaje de salut relevând importanța studiului limbii și culturii italiene în România și contribuția mai multor generații de profesori ai catedrei centenare la difuzarea valorilor italiene și dezvoltarea relațiilor culturale româno-italiene au prezentat prof. dr. Ioan Pânzaru, Rectorul Universității din București, Excelența Sa Ambasadorul Italiei în România Mario Cospito, prof. dr. Alexandra Cornilescu, Decanul Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității bucureștene, academicianul Eugen Simion, prof. dr. Alberto Castaldini, Directorul Institutului Italian de Cultură „Vito Grasso”, prof. dr. acad. Francesco Sabatini, Președintele onorific al celebrei Academii della Crusca, prof. dr. Giuseppe Patota, Societatea „Dante Alighieri” și alți invitați.

Cu o deosebită atenție a fost ascultat discursul inaugural *O sută de ani de italianistică la București*, pronunțat de prof. dr. Doina Condrea Derer, una dintre cele mai apreciate italianiste din România, care s-a aflat mai mult timp în fruntea Catedrei de Limba și Literatura Italiană, menținând la cel mai înalt nivel, demn de memoria înaintemergătorilor, activitatea didactică și științifică a catedrei ajunse la aniversarea centenarului său. Atât discursul inaugural, cât și comunicările prezentate în cadrul Colocviului au fost marcate de o tendință de reabilitare a celor care s-au aflat la începuturile italianisticii bucureștene și de reevaluare a întregii lor activități didactice și științifice: Ramiro Ortiz și Alexandru Marcu. După cum a menționat Doina Condrea Derer, „amândoi, în proporții diferite, au avut parte de decenii în care meritele le erau voit trecute sub tăcere”, ani îndelungați „politicul le-a condiționat faima, încercând să pună lespedeza tăcerii peste numele lor”.

Problematica acestui colocviu s-a axat pe diverse aspecte ale istoriei italianisticii românești și relațiilor culturale româno-italiene. Asupra majorității intervențiilor au planat numele întemeietorilor și ctitorilor italianisticii italiene Ramiro Ortiz, Alexandru Marcu, Nina Façon și alții. „Totul – rațiune, simț al echității și scară valorică – ne obligă să le dăm cezarilor ce este al cezarilor” – consideră Doina Condrea Derer.

Deși încercări răzlețe de a introduce studiul limbii italiene în Țările Românești au existat încă de pe la mijlocul secolului al XIX-lea (începând cu 1840 la Iași și 1848 la București), începuturile italianisticii românești sunt legate de numele profesorului italian Ramiro Ortiz, care la 20 noiembrie 1909 inaugurează, cu prelegerea *Della figurazione storica del Medio Evo nella poesia di Giosuè Carducci*, Seminarul Italian de la Universitatea din București, transformat ulterior (1913) în Catedra de Limba și Literatura Italiană. Tocmai de aceea organizatorii Colocviului au dorit ca această manifestare științifică să se desfășoare sub semnul memoriei lui Ramiro Ortiz, considerat, pe drept cuvânt, întemeietorul italianisticii românești, dar și a ctitorilor ei de mai târziu (Alexandru Marcu, Nina Façon ș.a.).

Colocviul *Fortuna labilis, studia perennia* și-a desfășurat lucrările în cadrul mai multor secțiuni: *Literatură, Lingvistică, Istoria italianisticii românești, Relații culturale, Didactică și pedagogie, Traductologie*. Toate secțiunile au beneficiat de intervențiile unui grup numeros de specialiști în domeniile respective din mai multe universități și centre de cercetare din România, Italia, Polonia, Germania, Ungaria, Danemarca, Franța, Cehia, Austria, Israel, Macedonia, Bosnia și Herțegovina. Din Republica Moldova a participat la acest colocviu subsemnatul cu o comunicare intitulată *Prezențe italiene în peisajul literar basarabean*, rostită în cadrul primei ședințe a secțiunii *Relații culturale* moderate de Marco Cugno, personalitate cunoscută nu numai în România, dar și în Republica Moldova. Dintre alte comunicări din cadrul acestei secțiuni le vom menționa pe cele prezentate de Marco Cugno (*Românistica în Italia: trecut, prezent și viitor*), Francesco Guida (*Raporturi politice între România și Italia la etapa contemporană*), Onofrio Cerbone (*Imaginea literaturii și culturii italiene din România comunistă până în România postcomunistă: amintiri, considerații și note*), și Paola Bianchi de Vecchi (*Prezența română la Universitatea pentru străini din Perugia*) și altele.

Întrucât fizic a fost imposibil de a asista la ședințele tuturor secțiunilor, care s-au desfășurat simultan, de cele mai multe ori, mă voi referi la câteva ședințe ale secțiunii *Istoria italianisticii românești*. În primul rând, în această secțiune au intervenit mai mulți italieniști pe care îi cunosc personal și care m-au invitat de mai multe ori la diverse colocvii organizate la București, Iași, Cluj. În al doilea rând, comunicările lor au fost dedicate unor personalități sau aspecte mai puțin cunoscute din istoria italianisticii române. Astfel, o primă ședință a secțiunii respective a fost consacrată unei italianiste de prim rang – Nina Façon. Cei care au intervenit au evocat diverse aspecte ale activității distinsei profesoare – autoarea unor importante lucrări cunoscute publicului larg, nu numai italieniștilor, dar și a unor studii mai puțin cunoscute, dar nu mai puțin importante pentru istoria italianisticii din România. Alexandru Niculescu a remarcat un șir de ipostaze ale personalității complexe a Ninei Façon. Smaranda Elian, nu numai o cunoscută italianistă, organizatoarea și animatoarea mai multor colocvii internaționale de italianistică de la București, dar și o talentată traducătoare a unor opere clasice ale literaturii italiene, a vorbit despre Nina Façon ca cercetătoare a operei lui Giordano Bruno. Doina Derer, întruchipare a unui adevărat model de modestie și probitate științifică și morală pentru mai multe generații de italieniști din România, a prezentat o interesantă comunicare despre G.B. Vico în viziunea Ninei Façon, Andreia Vanci de la Universitatea Sorbona din Paris și-a intitulat comunicarea *Nina Façon: un autoportret deghizat*. Cu un deosebit interes a fost ascultată comunicarea profesoarei de literatură franceză Irina Bădescu, intitulată *Nina Façon despre Blaise Pascal*.

O altă ședință a secțiunii *Istoria italianisticii românești* a fost consacrată memoriei profesorului italian Ramiro Ortiz, întemeietorului catedrei de italiană la Universitatea din București. Moderată de profesoara Doina Derer, această ședință a oferit o problematică în perfectă armonie cu spiritul întregului colocviu. Cei care au intervenit (Corina Anton, Anamaria Cebăilă, Viorica Bălțeanu, Carmen Burcea, Norberto Cacciaglia) s-au referit la ceea ce se studia la cursurile lui Ramiro Ortiz, la cercetările profesorului italian în domeniul filologiei romanice, la viziunea lui Ramiro Ortiz asupra *dorului* românesc, precum și la alte documente și mărturii care confirmă contribuția imensă a lui Ramiro Ortiz la stabilirea și dezvoltarea dialogului dintre cele două culturi: română și italiană.

O singură ședință s-a ținut în cadrul secțiunii de *Traductologie*, la care am asistat și noi, audiind un șir de comunicări vizând diferite aspecte, teoretice și practice, ale actului de traducere artistică. Eleonora Cărcăleanu (Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași) a vorbit despre traducătorii și traduceri românești ale operei lui Dante; Gabriela Dima, de la aceeași universitate ieșeană, a prezentat două versiuni românești din secolul al XIX-lea ale *Normei* lui Felici Romani; Celestina Fanella (Universitatea din Udine) s-a referit la Anna Colombo ca traducătoare a operei lui Ion Creangă; Dana Grasso (Universitatea din București) a insistat asupra traducerii ca mediere culturală, iar Nicoleta Călina (Universitatea din Craiova) s-a referit la fidelitatea față de textul original în traducerea textelor literare.

Secțiunile *Lingvistică și Didactică și pedagogie* s-au bucurat, de asemenea, de o numeroasă asistență: universitari, italieniști-lingviști și profesori de limba italiană au abordat în comunicările lor aspecte interesante din istoria limbii italiene din trecut și din prezent, metode și procedee moderne și originale de predare a limbii italiene la diferite niveluri și în diverse contexte sociale. Un șir de comunicări au fost axate pe abordări comparative și contrastive.

Participanții la acest Colocviu Internațional au putut lua cunoștință și de lucrările mai multor generații de profesori ai Catedrei de Limba și Literatură Italiană, expuse în cadrul unei impresionante expoziții. Personal, am văzut cu ochii mei și pentru prima oară unele lucrări de care aveam cunoștință doar din diferite surse bibliografice indirecte.

În cadrul Colocviului a fost lansat primul volum al lucrării *Un secol de italianistică la București. I. Ctitori* (Editura Universității din București, 2009, 200 p.). Volumul, la a cărui alcătuire au contribuit prof. dr. doc. Tatiana Slama Cazacu, asist. dr. Corina Anton, asist. drd. Anamaria Cebăilă (de la Universitatea din București) și cercetătoarea de la Cluj Veronica Turcuș, a fost coordonat de Doina Condrea Derer și Hanibal Stănciulescu, fiind recenzat de conf. dr. Corina Popescu și conf. dr. Oana Sălișteanu. În *Cuvânt înainte* prof. dr. Doina Condrea Derer menționează: „Aniversarea unui centenar este prilej de bucurie și speranță, dar, înainte de toate, ocazia de a ne întoarce privirile spre începuturi, cu gândul la întemeietori. Cu atât mai mult în cazul italianisticii bucureștene, care a iradiat apoi în întreaga Românie, cu ctitori încă neegalați în domeniul lor, așa cum arată impactul avut în cultura noastră în prima jumătate a secolului trecut și îndelungata influență exercitată de ei asupra discipolilor. Iar timpul, și el “drept împărțitor de glorie”, cum scria Ugo Foscolo în celebrul lui poem, repune în drepturi – după un nemeritat hiat – memoria acestora: atât a lui Ramiro Ortiz, cât și a lui Alexandru Marcu, pentru că despre ei este vorba”. Într-adevăr, volumul la care ne referim este alcătuit din două părți dedicate celor doi mari ctitori ai italianisticii bucureștene.

Partea întâi – **Ramiro Ortiz (1878-1947)** – se deschide cu câteva fragmente dintr-un text intitulat *Comemorarea din 16 decembrie 1948*, semnat de Carlo Tagliavini, în care cunoscutul lingvist italian oferă un șir de date importante din biografia de creație a lui Ramiro Ortiz, urmate de un extras din studiul *Ramiro Ortiz între Italia și România*, semnat de Lorenzo Renzi (ambele texte sunt traduse din italiană de Doina Condrea Derer). Însă cea mai prețioasă informație se conține în cele două compartimente care urmează: *Documente din arhive românești și Documente din arhive italiene* – o selecție realizată și prezentată de Corina Anton și, respectiv, Anamaria Cebăilă. Lectura acestor documente ale vremii are o importanță deosebită pentru a înțelege adevărata istorie a Catedrei de Italiană de la Universitatea din București și a aprecia corect personalitatea întemeietorului ei. Partea întâi mai include câteva pagini alese din opera lui Ramiro Ortiz, un tabel cronologic și o listă a lucrărilor publicate de Ramiro Ortiz, precum și câteva fotografii de epocă.

Partea a doua – (Alexandru Marcu 1894-1955) – cuprinde o impresionantă evocare – *Alexandru Marcu, cărturar și profesor cu vocație*, semnată de prof. dr. doc. Tatiana Slama Cazacu, fosta lui studentă și unul dintre puținii martori direcți, în viață încă, ai acelei epoci din existența Catedrei de Italiană de la Universitatea din București. Și în această parte a volumului sunt prezentate documente de epocă privind activitatea universitară a lui Alexandru Marcu, pagini alese din lucrările profesorului, câteva fotografii, precum și un tabel cronologic și o listă a lucrărilor publicate de Alexandru Marcu, alcătuite de Veronica Turcuș.

Nu putem să nu reproducem, în încheiere, câteva gânduri despre ctitorii Catedrei de Limba și Literatura Italiană a Universității din București aparținând lui Hanibal Stănciulescu, imprimare pe coperta volumului menționat: „Viața marilor oameni de cultură seamănă uneori cu aceea a misionarilor. Nu de puține ori ei sfârșesc însă precum martirii. Un misionar laic în toată puterea cuvântului a fost Ramiro Ortiz care a zidit solide temelii pentru italianistica românească. Atât de priceput a fost ctitorul, atâta entuziasm și generozitate a investit în lucrarea sa românească de aproape două decenii și jumătate încât, iată, edificiul, trainic, înnoit cu nume și energii proaspete, a împlinit o sută de ani. Lui Ramiro Ortiz i-a fost dat să aibă discipoli direcți, precum Alexandru Marcu și Nina Façon, și indirecti, pentru că așa capătă sens truda tuturor italieniștilor care i-au continuat opera la Catedra din București, fie că au fost pasionați de studiul limbii italiene, fie că s-au aplecat asupra fascinantei literaturi a țării lui Dante. În acest volum, alături de figura tutelară a lui Ortiz, ca într-un adevărat diptic, se înalță statura de martir a profesorului Alexandru Marcu a cărui viață s-a frânt într-o închisoare comunistă. Profundele rădăcini istorice și genetice care îi țin aproape pe italieni și pe români s-au vădit cu o vitalitate extraordinară în perioada interbelică prin prodigioasa activitate a lui Ramiro Ortiz și prin incandescența intelectuală a lui Alexandru Marcu”.

Volumul *Un secol de italianistică la București. I. Ctitorii* reprezintă o importanță și prețioasă contribuție la istoria italianisticii românești care se citește cu interes și cu o inexprimabilă curiozitate de cei interesați de acest aspect al dialogului cultural româno-italian. Ne bucurăm sincer de realizările colegilor de la Universitatea din București, le mulțumim pentru studiile și cărțile scrise, care au fost și sunt în continuare de un real folos și pentru studenții noștri. Așteptăm cu nerăbdare următorul volum.

SERGIU PAVLICENCU
Institutul de Filologie al AȘM